

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

Riigikohtu praktika kriminaal- ja väärteoasjades

mai–august 2018

Aktuaalse praktika ülevaade

Kaido Sikka
analüütik

Tartu

2018

SISUKORD

1. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2. AKTUAALNE PRAKTIKA.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Raske tervisekahjustuse tekitamine kui KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi (tervise kahjustamine) kvalifitseeriv koosseis (1-17-105/35)	4
2.1.2. Abitusseisund KarS § 141 kontekstis (1-17-1629/44)	4
2.1.3. Kaubanduslik eesmärk kui alkoholi ebaseadusliku käitlemise koosseisuelement (1-16-9717/24)	5
2.1.4. Liikluskahju hüvitamine (1-17-6824/43)	6
2.2. MENETLUSÕIGUS.....	7
2.2.1. Vara arestimise määruse tühistamata jätmise ja vara aresti alt vabastamata jätmise vaidlustamine (1-17-1205/147)	7
2.2.2. Vahistamise pikendamisel arvestatavad asjaolud (1-17-11610/39).....	8
2.2.3. Jälitustoimingutega kogutud andmete tutvustamata jätmise ja jälitustoimingute lubade vaidlustamine (1-17-10682/13)	9
2.2.4. Varasemate ütluste lubatavus tõendina (1-16-7179/127).....	9
2.2.5. KrMS § 385 p-s 15 sätestatud edasikaebepiirang (1-17-11509/10).....	10
2.2.6. Kohtu pädevus süüdistatava teole karistusõigusliku hinnangu andmisel (1-17-1629/44)	10
2.2.7. Määruskaebe tähtaja ennistamine (1-17-4769/22, 1-17-4754/21 ja 1-17-4756/22)	11
2.2.8. Kohtuotsuse tuginemine valdavas ulatuses isiku ütlustele, keda süüdistataval või kaitsjal ei olnud võimalik küsitleda. (1-16-7179/127)	11

1. STATISTILINE ÜLEVAADE

Riigikohtu kriminaalkolleegium tegi 01.05.2018–31.08.2018 põhistatud lahendi 15 kriminaalasjas, sealhulgas kolleegiumi kogu koosseisus kahes kriminaalasjas.

Nimetatud perioodil tegi kriminaalkolleegium lahendeid eelkõige isikuvastaseid süütegusid puudutavatel teemadel. Materiaalõigusest käsitleti peamiselt eriosaga seotud probleeme (nt abitusseisundi defineerimine karistusseadustiku (edaspidi: KarS) § 141 kontekstis ning raske tervisekahjustuse tekitamine).

Menetlusõiguses kerkisid vaatlusalusel perioodil samuti esile nii üld- kui ka eriosa küsimused, sh vara arestimise jätkuva põhjendatuse määrase vaidlustamine, vahistamise pikendamise põhjendatuse kontrollimisel arvestatavate asjaolude hindamine, kohtu pädevus süüdistatava teole karistusõigusliku hinnangu andmisel ning määruskaebe tähtaja ennistamine.

Kuigi tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites**. Alljärgnevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

2. AKTUAALNE PRAKTIKA

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. Raske tervisekahjustuse tekitamine kui KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi (tervise kahjustamine) kvalifitseeriv koosseis ([1-17-105/35](#))

Lahendis [1-17-105/35](#) käsitles kriminaalkolleegiumi kogu koosseis raske tervisekahjustuse tekitamist (KarS § 118) kui KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi kvalifitseerivat koosseisu.

KarS § 121 lg-s 1 kriminaliseeritud kehaline väärkohtlemine sisaldab kahte karistatavat teoalternatiivi: tervise kahjustamist (alternatiiv 1) ja valu tekitamist (alternatiiv 2). Seadusandja on KarS § 118 lg-t 1 sõnastades määranud, et sama sätte p-des 1–7 nimetatud tagajärje põhjustanud teo saab koosseisupäraseks lugeda vaid juhul, kui on tuvastatud kannatanule just tervisekahjustuse tekitamine. **Sellest tulenevalt on KarS § 118 käsitatav vaid KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi, s.o tervise kahjustamise kvalifitseeriva koosseisuna.**¹

Sellise, KarS § 121 lg 1 esimesele alternatiivile vastava tervisekahjustuse tekitamine peab KarS § 118 lg 1 p 7 kohaldamiseks olema tahtlik. Järelikult ei saa KarS § 118 lg 1 p 7 realiseeritusest isiku käitumises rääkida juhul, kui isik ei kahjustanud objektiivselt kannatanu tervist või kui tal puudus tahtlus tervisekahjustuse tekitamiseks. Nii ei ole KarS § 118 lg 1 p 7 koosseis täidetud näiteks olukorras, kus teo toimepanija tahtlus hõlmas vaid valu põhjustamist KarS § 121 lg 1 teise alternatiivi mõttes. **Oluline on, et toimepanija tahtlus hõlmaks just selle tervisekahjustuse tekitamist, mis lõppastmes viis KarS § 118 lg-s 1 sätestatud enamohhtliku tagajärje – KarS § 118 lg 1 p 7 puhul surma – saabumiseni. Üksnes sellisel juhul avaldub isiku teos selline ebaõigussisu, mis õigustab KarS §-des 117 ja 119 sätestatud koosseisudega võrreldes oluliselt raskemat karistust ettenägeva kuriteokoosseisu, s.o KarS § 118 kohaldamist.**²

Lahendis [1-17-105/35](#) käsitles kriminaalkolleegiumi kogu koosseis põgusalt ka pähe suunatud löögi ohtlikkust. Kohtupraktikas on üldtunnustatult loetud pea nn elutähtsaks piirkonnaks. See ei tähenda aga vältimatult, et iga rusikalöök pähe oleks oma väliselt avalduva ohtlikkuse astme poolest selline, et saaks n-ö automaatselt jaatada tagajärjena saabuva tervisekahjustuse põhjustamise tahtlikkust. **Kui leiab kinnitust, et teo toimepanija tahtlus ulatus kannatanul tuvastatud tervisekahjustuse tekitamiseni, tuleb tema käitumine kvalifitseerida KarS § 118 lg 1 p 7 järgi. Kui teo toimepanija tahtlus pähe suunatud löögi sooritamisel ei hõlmanud konkreetse tervisekahjustuse põhjustamist, tuleb aga kõne alla tema vastutus KarS § 121 lg 1 ja ettevaatamatu tapmise eest KarS § 117 lg 1 järgi ideaalkogumis.**³

2.1.2. Abitusseisund KarS § 141 kontekstis ([1-17-1629/44](#))

Kriminaalkolleegium kordas lahendis [1-17-1629/44](#) abitusseisundi kui KarS § 141 ühe koosseisutunnuse tuvastamise põhimõtteid.

Kriminaalkolleegium on varasemalt märkinud, et isiku süüditunnistamiseks vägistamises KarS § 141 järgi ei piisa üksnes abitusseisundi nentimisest. Ära tuleb näidata, milles see seisund väljendus ja et süüdlane kasutas tahtlikult seda seisundit oma eesmärgi saavutamiseks. Abitus peab takistama kannatanul vastupanu osutamist ning soodustama või üldse võimaldama

¹ RKKKo 1-17-105/35, p 11.

² RKKKo 1-17-105/35, p 12.

³ RKKKo 1-17-105/35, p 15.

süüdlasel sugulise iseloomuga teo elluviimist. Teisisõnu peab teo toimepanija tahtlikult ära kasutama kannatanu seisundit, mis võimaldab või lihtsustab tema tegu, et ületada nii kannatanu tahtevastatus.⁴

Abitusseisund tähendab KarS § 141 mõttes seda, et kannatanu on objektiivselt olukorras, kus ta ei ole võimeline osutama vastupanu või toimumust aru saama. Kannatanu vastupanuvõimetus ehk kaitsetuse puhul saab kannatanu aru, mis temaga toimub ja sellest, et ta ei suuda midagi olulist enda kaitseks ette võtta. **Kaitsetuse all mõeldakse olukorda, kus kannatanu ei suuda vastupanu osutada või loobub sellest objektiivselt esineva füüsilise allajäämuse või psüühilise takistuse (nt hirmu) tõttu.** Seejuures ei ole nõutav igasuguste kaitsmisvõimaluste puudumine. Piisab sellest, et väliste, objektiivse vaateleja jaoks nähtavate asjaolude tõttu on kannatanu vastupanu lootusetu ning kolmandatelt isikutelt pole võimalik abi saada. Sellise olukorra ärakasutamine, kus kannatanu ei ole võimeline vastupanu osutama, tähendab seda, et süüdlane saab kannatanu seisundist aru ja selle tõttu osutub süüdlasel objektiivselt võimalikuks või vähemalt on kergendatud kannatanu kaasamine tema tahte vastasele sugulise iseloomuga teole.⁵

Kokkuvõtlikult loetakse kannatanu kaitsetuseks seda, kui kannatanu vastupanu teo toimepanijale on objektiivselt lootusetu ja kannatanu saab sellest nii ka aru ning teo toimepanija kasutab kaitsetust teadlikult ära sugulise iseloomuga teo toimepanemiseks. Kaitsetusest saab järelikult rääkida üksnes olukorras, kus kannatanu on kaitsetuna teo toimepanija täieliku ja takistamatu mõjuvõimu all. Seisukoht, et kannatanul ei pea puuduma igasugused kaitsmisvõimalused, tähendab seda, et kannatanult ei nõuta objektiivselt lootusetus olukorras kõikide kaitsmisvõimaluste ammendamist. **Seega ei pea kaitsetuse kui vastupanuvõimetus tuvastamiseks kannatanu olema teo toimepanija vastu kasutanud lõpuni aktiivset vastupanu, kui see on objektiivselt mõttetu (näiteks seisab kannatanu silmitsi mitme endast tugevama ründajaga kõrvalises kohas, kus abi kutsumine osutub tarbetuks).** Kaitsetuse üle otsustamisel on oluline arvestada näiteks sündmuse kestuse ja selle toimumise kohaga, abi kättesaadavusega ning kannatanu vanuse ja tema füüsilise ning psüühilise seisundiga.⁶

2.1.3. Kaubanduslik eesmärk kui alkoholi ebaseadusliku käitlemise koosseisuelement ([1-16-9717/24](#))

Lahendis **1-16-9717/24** asus kriminaalkolleegiumi kogu koosseis seisukohale, et KarS § 375 („Alkoholi ebaseaduslik käitlemine“) puhul tuleb ühe koosseisuelemendina tuvastada alkoholi ebaseadusliku käitlemise kaubanduslik eesmärk.

KarS § 375 dispoitsioon hõlmab käitlemiseks mittelubatud alkoholi suures koguses valmistamist, villimist, töötlemist, samuti maksumärgiga märgistamata või käitlemiseks mittelubatud alkoholiga kauplemist, selle ladustamist, hoidmist või edasitoimetamist suures koguses. KarS § 375 on koosseisutunnustelt võrreldav alkoholiseaduse (edaspidi: AS) §-s 53 kirjeldatud väärteokoosseisuga. AS § 53 lg 1 kohaselt on karistatav käitlemiseks mittelubatud alkoholi tootmine, samuti maksumärgiga märgistamata või käitlemiseks mittelubatud alkoholiga kauplemine või kaubanduslikul eesmärgil ladustamine, hoidmine või edasitoimetamine. **Lisaks sellele, et isiku vastutusele võtmise eelduseks KarS § 375 järgi on erinevalt AS §-st 53 käitlemiseks mittelubatud või maksumärgiga märgistamata alkoholi suur kogus, eristab neid süüteo koosseise sõnastuse poolest mh ka see, et AS § 53 räägib**

⁴ RKKKo 1-17-1629/44, p 18; vt ka RKKKo 3-1-1-48-11, p 8.1.

⁵ RKKKo 1-17-1629/44, p 19; Vt ka RKKKo 3-1-1-48-11, p 9.1 ja RKKKo 3-1-1-25-07, p 13.

⁶ RKKKo 1-17-1629/44, p 20.

käitlemiseks mittelubatud või maksumärgistamata alkoholi hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise kaubanduslikust eesmärgist.⁷

Kriminaalkolleegiumi kogu koosseis selgitas, et KarS § 375 kujutab endast blanketset süüteo koosseisu, mida tuleb sisustada alkoholiseaduse sätete kaudu. Kuigi KarS § 375 eristab teobjektina käitlemiseks mittelubatud alkoholi ja maksumärgiga märgistamata alkoholi, on ka maksumärgistamata alkohol käitlemiseks mittelubatud alkohol AS § 7 lg 1 p 1 ja AS § 4 lg 1 p 6 järgi. **Kuna käitlemiseks mittelubatud alkoholi mõiste hõlmab maksumärgiga märgistamata alkoholi, tuleb KarS § 375 blanketst arvestades ka maksumärgistamata alkoholi hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise sisustamisel juhinduda alkoholiseaduses sätestatust.⁸**

KarS § 375 järgi karistatavaks teoks on üldistatult suures koguses alkoholi ebaseaduslik käitlemine. Alkoholi käitlemise mõiste on alkoholiseaduses üheselt ja täpselt määratletud. AS § 3 lg 1 p 6 kohaselt on alkoholi käitlemine selle hoidmine, ladustamine või edasitoimetamine kaubanduslikul eesmärgil. **Alkoholi käitlemise mõistet piiritleb järelikult lisaks muule AS § 3 lg 1 p 6 järgi see, et alkoholi hoidmine, ladustamine või edasitoimetamine on käsitatav alkoholi käitlemisena üksnes juhul, kui see toimub kaubanduslikul eesmärgil.⁹**

Eeltoodu alusel tuleb suures koguses käitlemiseks mittelubatud alkoholi (sh maksumärgistamata alkoholi) hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise all KarS § 375 tähenduses mõista kitsalt sellise alkoholi hoidmist, ladustamist või edasitoimetamist just kaubanduslikul eesmärgil.¹⁰ Vastasel korral oleks KarS § 375 sätestatud teisest õigusharust sõltumatult, lugedes karistatavaks teoks käitlemiseks mittelubatud alkoholi hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise, sõltumata sellest, millisel eesmärgil alkoholi käideldakse. See ei oleks kooskõlas karistusõiguse aktsessoorsuse põhimõttega.¹¹

Arvestades seda, et alkoholiseaduses sätestatud (eri)nõuded alkoholi käitlemisele ei kehti alkoholi hoidmisel, ladustamisel või edasitoimetamisel mitteärilisel eesmärgil, ei saa ka suures koguses käitlemiseks mittelubatud alkoholi hoidmine, ladustamine või edasitoimetamine mitteärilisel eesmärgil tuua kaasa kriminaalvastutust KarS § 375 järgi. Alkoholiseadusest ei tulene sellist kohustust või keeldu, mille rikkumise korral oleks suures koguses alkoholi hoidmise, ladustamise või edasitoimetamisega mitteärilisel eesmärgil täidetud KarS §-s 375 kirjeldatud koosseis. **Seega peab isiku karistamiseks KarS § 375 järgi tuvastama käitlemiseks mittelubatud, sh maksumärgistamata alkoholi hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise kaubandusliku eesmärgi.¹²**

2.1.4. Liikluskahju hüvitamine ([1-17-6824/43](#))

Lahendis **1-17-6824/43** selgitas kriminaalkolleegium liikluskahju hüvitamise põhimõtteid.

Asjaolu, et kindlustusselts on hüvitanud kannatanule mittevaralise kahju liikluskindlustusseaduses fikseeritud ulatuses, ei välista kannatanu poolt täiendava nõude esitamist mittevaralise kahju hüvitamiseks võlaõigusseaduse alusel ega anna seega ka alust tsiviilhagi läbi vaatamata jätmiseks. Liikluskindlustuse seaduse § 24 sätestab seejuures

⁷ RKKKo 1-16-9717/24, p 13.

⁸ RKKKo 1-16-9717/24, p 14.

⁹ RKKKo 1-16-9717/24, p 15.

¹⁰ RKKKo 1-16-9717/24, p 16; vt ka RKKKo 3-1-1-3-09, p 22.

¹¹ RKKKo 1-16-9717/24, p 16.

¹² RKKKo 1-16-9717/24, p 17.

selgesõnaliselt, et sama seaduse kolmandas peatükis sätestatu ei piira kahjustatud isiku õigust esitada nõue kahju põhjustaja vastu teises seaduses sätestatud alusel.

Kriminaalkolleegium rõhutas, et senise kohtupraktika järgi on kannatanul õigus nõuda kahju tekitajalt kahju hüvitamist ka kindlustushüvitist ületavas ulatuses.¹³ Kindlustusandja poolt väljamakstud summat tuleb siiski hüvitise suuruse kindlaksmääramise järel arvestada. VÕS § 78 lg 1 sätestab, et kui võlgnik ei pea kohustust seadusest, tehingust või kohustuse olemusest tulenevalt täitma isiklikult, võib kohustuse osaliselt või täielikult täita kolmas isik. **Kui kolmas isik täidab kohustuse, vabaneb võlgnik täitmise kohustusest. Sellest tulenevalt saab hagi rahuldada vaid osas, milles hüvitatav mittevaraline kahju ületab kindlustusandja poolt hüvitatud kahju.**¹⁴

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. Vara arestimise määruse tühistamata jätmise ja vara aresti alt vabastamata jätmise vaidlustamine ([1-17-1205/147](#))

Lahendis [1-17-1205/147](#) selgitas kriminaalkolleegium vara arestimise määruse tühistamata jätmise ja vara aresti alt vabastamata jätmise vaidlustamise põhimõtteid.

Kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi: KrMS) § 385 p 5 kohaselt on erandina vaidlustatavad kohtumäärused, millega antakse luba põhiõigusi oluliselt ja pikaajaliselt riivavate menetlustoimingute tegemiseks. Selles normis esitatud loetelu järgi on ka vara arestimise määrus isiku põhiõigusi oluliselt ja pikaajaliselt riivav kohtulahend, mille puhul edasikaebepiirang ei kehti. Kriminaalkolleegium rõhutas, et neil juhtudel, mil kohus kontrollib KrMS § 385 p 5 alusel tekkinud riive jätkuvat põhjendatust, pole tegemist menetlustoiminguks loa andmisega. Selliste määruste vaidlustamisele kehtivad edasikaebepiirangud KrMS § 385 p-des 7–9 sätestatud juhtudel. Kohtupraktika järgi käsitati enne 2016. aastat ka kohtueelsel uurimisel kohaldatud vahistamise muutmata jätmist kohtu alla andmise raames olemuslikult tõkendi jätkuva kohaldamise põhjendatuse kontrollina, mille vaidlustamine määruskaebe korras oli kuni 1. septembrini 2016 kehtinud KrMS § 385 p 6 kohaselt välistatud. Kehtiva menetlusseaduse redaktsiooni järgi see aga enam nii ei ole, sest KrMS § 385 p 6 tunnistati nimetatud kuupäevast kehtetuks.¹⁵ **Samamoodi kui vahistamise puhul, pole seadusandja KrMS §-s 385 piiranud ka sellise määruse vaidlustamist, millega kohus kontrollib kohtu alla andmise raames vara arestimise jätkuvat põhjendatust.**¹⁶

Kui nõustuda seisukohaga, et vara arestimise jätkuva põhjendatuse kontrollimiseks tehtud määrust ei saa KrMS § 385 p 20 kohaselt vaidlustada, poleks selle edasikaebepiirangust hõlmatud olukorrad, kus kohus jätab vara arestimise määruse muutmata oma algatusel. Loogiline ei oleks arusaam, et sellisel juhul puuduvad vaadeldava määruse vaidlustamiseks menetlusseaduses ettenähtud piirangud. Teisalt satuksid ebasoodsasse olukorda need kohtumenetluse pooled, kelle huve vara arestimine puudutab (nt kannatanu või kolmas isik). Kui kohus tühistab ühe kohtumenetluse poole taotluse alusel vara arestimise, puuduks neil õigus määrust vaidlustada. **Seega on kohtu alla andmise määruses sisalduv otsustus, millega jäetakse rahuldamata kaitsjate taotlused süüdistatavate vara arestimise määruste**

¹³ RKTko 3-2-1-7-13, p 26.

¹⁴ RKKKo 1-17-6824/43, p-d 13 ja 17.

¹⁵ Vt RKKKm 3-1-1-118-16, p 16.

¹⁶ RKKKm 1-17-1205/147, p-d 27 ja 28.

tühistamiseks ja vara aresti alt vabastamiseks, KrMS § 383 lg 1 kohaselt määruskaebemenetluses vaidlustatav.¹⁷

2.2.2. Vahistamise pikendamisel arvestatavad asjaolud ([1-17-11610/39](#))

Lahendis **1-17-11610/39** kordas kriminaalkolleegium varasemat vahistamise aluste kohta käivat praktikat.

Kriminaalkolleegium selgitas, et vahistamise pikendamiseks peab jätkuvalt esinema KrMS § 130 lg-s 2 nimetatud vahistamisalus, milleks on oht, et vahistatu hakkab kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduma või jätkab kuritegude toimepanemist. Kahtlustatavat ei tohi kriminaalmenetluses vahi all pidada vahistamisalusest hälbival põhjusel. **Seepärast ei ole kohtupraktikas loetud iseseisvaks vahistamisaluseks kriminaalasjas tõe tuvastamise takistamist, välja arvatud juhul, kui esineb põhjendatud oht, et kahtlustatav paneb vabaduses viibides toime karistusseadustiku 18. peatükis sätestatud õigusemõistmisevastaseid kuritegusid.** Vahistamiseks või selle pikendamiseks võib järelikult põhjust anda nt see, kui on oht, et kahtlustatav võib vabaduses viibides kihutada võimalikku tunnistajat valeütlusi andma (KarS § 320 – § 22 lg 2) või valeütluste andmisele kaasa aidata (KarS § 320 – § 22 lg 3), sundida kedagi valeütlusi andma (KarS § 322) või panna tõendusteabe kõrvaldamiseks toime nt isiku- või varavastase kuriteo.¹⁸

Kriminaalkolleegium rõhutas, et õigusemõistmisevastaste kuritegude toimepanemise oht ei saa KrMS § 130 lg-s 2 sätestatud vahistamisalusena olla üksnes abstraktne. **Võimalus, et kahtlustatav paneb kriminaalmenetluse takistamiseks toime kuritegusid, on käsitatav vahistamisalusena vaid siis, kui saab rääkida konkreetsetest asjaoludest, mis muudavad sellise võimaluse tavapärasest tõenäolisemaks.** Nt võib see väljenduda selles, et kahtlustatav on varem püüdnud tunnistajaid ebaseaduslikult mõjutada, ta on kuriteo toimepanemisel või pärast seda ähvardanud kannatanule või tunnistajale tõeste ütluste andmise korral kätte maksta, kannatanu või tunnistaja on kahtlustatavast erilises sõltuvuses või tema mõju all, kahtlustatavat on varem karistatud õigusemõistmisevastaste kuritegude eest vms. Need asjaolud peavad olema nii vahistamismääruses kui ka vahistamise pikendamise määruses näidatud.¹⁹

Kohus ei pea õigusemõistmisevastaste kuritegude ohu tuvastamise puhul kirjeldama detailselt konkreetseid kannatanuid ja võimalikke kuritegusid, mida võidakse toime panna. Kohtumäärusest peab nähtuma piisav ja põhjendatud kahtlus, et selliste kuritegude toimepanemine on arvestatava tõenäosusega võimalik.²⁰

Kahtlustatava maine, nagu ka varasemate kriminaalkaristuste puudumine, näitab seda, et tema puhul on kuritegude jätkuva toimepanemise tõenäosus tavapärasest väiksem. Sellist kahtlustatavat positiivselt iseloomustavat teavet ei saa arvestada vahi all pidamise üle otsustamisel tema kahjuks.²¹

Samuti selgitas kriminaalkolleegium, et vahistamise pikendamist ei õigusta see, et kahtlustatav pole kriminaalmenetluses näidanud üles koostöövalmidust. Sellest, kas kahtlustatav on

¹⁷ RKKKm 1-17-1205/147, p-d 29 ja 30.

¹⁸ RKKKm 1-17-11610/39, p 10; vt ka RKKKm 3-1-1-127-12, p 9.1 koos viidetega.

¹⁹ RKKKm 1-17-11610/39, p 11; vt ka RKKKm 3-1-1-32-12, p 9.1.

²⁰ RKKKm 1-17-11610/39, p 12; vt ka RKKKm 3-1-1-69-14, p 10.1.

²¹ RKKKm 1-17-11610/39, p 13.

kriminaalasjas tehtavatel toimingutel koostööaldis või mitte, ei tulene tavapärasest tõenäolisemast õigusemõistmisevastaste kuritegude toimepanemise võimalust.²²

Vahi all pidamise tähtaja pikendamise üle otsustamisel ei tohi arvesse võtta seda, kas kahtlustatav ja kaitsja on vaidlustanud esmase vahistamismääruse. Kaebeõiguse kasutamisel või selle kasutamata jätmisel vahistamismenetluses pole mõju vahistamise pikendamise menetluses jätkuva vahi all pidamise küsimuse lahendamisele.²³

2.2.3. Jälitustoimingutega kogutud andmete tutvustamata jätmise ja jälitustoimingute lubade vaidlustamine ([1-17-10682/13](#))

Lahendis **1-17-10682/13** selgitas kriminaalkolleegium jälitustoimingutega seotud kaebuse esitamise ja selle läbivaatamise põhimõtteid.

Kriminaalkolleegium rõhutas, et kui KrMS § 126¹⁶ lg 1 alusel esitatud kaebusest saab välja lugeda, et isik tahab mh vaidlustada jälitustoimingute lubade ja nende aluseks olnud taotluste tutvustamata jätmist, tuleb see taotlus ringkonnakohtus toimivas määruskaebemenetluses sisuliselt lahendada. Küsimuse andmete tutvustamata jätmise põhjendatuse kohta võib tõstatada ka määruskaebemenetluse vältel, kui vastava prokuratuuri otsustuse olemasolu ja/või tutvustamata jätmise põhjendused selguvad alles pärast määruskaebuse esitamist.²⁴

Vastupidine seisukoht tähendaks, et kui isik saavutab uurimiskaebemenetluse tulemusena õiguse tutvuda jälitustoimingu loa ja prokuratuuri taotluse terviktekstiga, võib täiendavate asjaolude teatavaks saamine tingida vajaduse esitada jälitustoiminguks loa andmise peale uus kaebus. Kriminaalkolleegium on varem märkinud, et selline lahendus oleks ebamõistlikult koormav nii isiku õiguste kaitse kui ka kohtusüsteemi efektiivse toimimise seisukohalt.²⁵

2.2.4. Varasemate ütluste lubatavus tõendina ([1-16-7179/127](#))

Lahendis **1-16-7179/127** selgitas kriminaalkolleegium täiendavalt varasemate ütluste lubatavust tõendina.

Kriminaalkolleegium selgitas, et KrMS § 291 lg 1 p 2 järgi võib kohus kohtumenetluse poole taotlusel tunnistaja varem antud ütlused tõendina vastu võtta, kui tunnistaja keeldub kohtulikult uurimisel ütlusi andmast. Tulenevalt KrMS § 37 lg-st 3 kohaldub KrMS § 291 lg 1 p-s 2 sätestatu ka kannatanu ütlustele. **KrMS § 291 lg 3 kohaselt võib sellisel juhul erandina vastu võtta isiku varasemad deponeerimata ütlused, kui on täidetud kolm tingimust: ütluste andmise asjaolud ning tunnistaja isik ei anna alust kahelda tõendi usaldusväärsuses, kohtumenetluse pool on taotlenud ütluste tõendina vastuvõtmist kriminaalasja kui terviku seisukohalt olulise asjaolu tõendamiseks ning tõendi taotleja vastaspoolel on küllaldane võimalus esitada neile ütlustele vastuväiteid.**²⁶

KrMS § 291 lg 3 p 3 ei eelda küsitlemisvõimalust.²⁷ **KrMS § 291 lg 3 p 1 kontekstis ei hinnata mitte ütluste sisu, vaid üldisemalt ütluste andmise asjaolusid ja tunnistaja isikut.** Sellel etapil ei nõuta ütluste usaldusväärsuse positiivset tuvastatust, vaid üksnes seda, et puuduks

²² RKKKm 1-17-11610/39, p 16.

²³ RKKKm 1-17-11610/39, p 17.

²⁴ RKKKm 1-17-10682/13, p 31.

²⁵ RKKKm 1-17-10682/13, p 32; vt ka RKKKm 3-1-1-1-17, p 59.

²⁶ RKKKo 1-16-7179/127, p 10.

²⁷ Vt RKKKo 3-1-1-89-12, p 18.

esialgne alus kahelda tõendi usaldusväärsuses.²⁸ Kriminaalkolleegium selgitas, et KrMS § 291 lg 1 p 3 alusel ütluste tõendina vastuvõtmise üle otsustamisel peab kohus hindama KrMS § 291 lg-s 3 sätestatud eelduste täidetust.²⁹

2.2.5. KrMS § 385 p-s 15 sätestatud edasikaebepiirang ([1-17-11509/10](#))

Lahendis **1-17-11509/10** selgitas kriminaalkolleegium KrMS § 385 p 15 kohaldamise põhimõtteid.

KrMS § 385 p-s 15 peetakse silmas KrMS § 235¹ p-des 2 ja 3, § 245¹ lg 1 p-des 2–4, § 253 p-s 3 ning § 256⁵ lg 1 p-s 1 nimetatud määrusi, millega kohus mõnes lihtmenetluses tagastab kriminaaltoimiku prokuratuurile, keeldudes kriminaalasja lahendamisest lihtmenetluse korras. **KrMS § 385 p 15 eesmärk on välistada võimalus vaidlustada maakohtu otsustust mitte lahendada asja (olemasoleval kujul) lihtmenetluse korras.** Edasikaebepiirang on põhjendatav sellega, et ühelt poolt on kohtul reeglina sisuliselt piiramatu pädevus lihtmenetluste kohaldamisest keelduda³⁰, teisalt säilib prokuratuuril kohtu kaalutlustest sõltumata lihtmenetlusest keeldumise korral alati võimalus saata kriminaalasi uuesti kohtusse üldises üldmenetluse korras, st taotleda kriminaalasja täiemahulist kohtulikku arutamist. **Seejuures ei ole ühelgi kohtumenetluse poolel subjektiivset õigust nõuda kriminaalasja arutamist lihtmenetluses.**³¹

Määruskaebe korras on välistatud üksnes nende kohtu otsustuste vaidlustamine, mis on olemuslikult mõne KrMS §-s 385 loetletud määrusega hõlmatud. Kuna kohus esitab oma otsustused lahendi resolutsioonis, siis tuleb ka edasikaebeõiguse väljaselgitamisel hinnata, kas ja millised kohtumääruse resolutsioonis esitatud otsustused on KrMS §-s 385 loetletud määrustega olemuslikult hõlmatud. **On võimalik, et kohtumäärus on vaidlustatav üksnes mõne resolutsioonis esitatud otsustuse osas, ja sellisel juhul saab ka määruskaebuses tõstatada vaid vaidlustatava otsustuse seaduslikkusega seotud küsimusi.** Kohtumääruse põhjendusi, mis puudutavad edasikaebekeeluga hõlmatud otsustust, eraldi vaidlustada pole võimalik.³² Samuti ei õigusta KrMS § 385 p-s 15 sätestatud edasikaebepiirangust kõrvalekaldumist kriminaaltoimiku tagastamise põhjustega mittendõustumine.³³

2.2.6. Kohtu pädevus süüdistatava teole karistusõigusliku hinnangu andmisel ([1-17-1629/44](#))

Lahendis **1-17-1629/44** selgitas kriminaalkolleegium, et **KrMS § 306 lg 1 p-st 3 lähtudes ei piirdu kohtu pädevus süüdistatava teole karistusõigusliku hinnangu andmisel üksnes selle kontrollimisega, kas tegu vastab süüdistusaktis märgitud karistussättele, vaid hõlmab ka kohtu aktiivset rolli materiaalsoigusliku olukorra väljaselgitamisel.** KrMS § 268 lg 6 esimese lause kohaselt võib kohus kohtulikul uurimisel tuvastatud faktilistest asjaoludest lähtuvalt muuta süüdistuses esitatud õiguslikku hinnangut süüdistatava teole, kui süüdistataval on olnud küllaldane võimalus ennast sellise kvalifikatsiooni vastu kaitsta.³⁴

Olukorras, kus kohtu hinnangul ei kohaldu säte, millele süüdistusaktis on tuginetud, peab kriminaalasja lahendav kohus kontrollima, kas isiku käitumine võib vastata mõnele

²⁸ RKKKo 1-16-7179/127, p 11; vt ka RKKKo 3-1-1-89-12, p-d 15 ja 16.

²⁹ RKKKo 1-16-7179/127, p 12.

³⁰ Vt KrMS § 235¹ lg 1 p 3, § 245¹ lg 1 p 4 ja § 253 p 3.

³¹ RKKKm 1-17-11509/10, p 6; vt ka RKKKm 3-1-1-7-12, p 9 ja RKKKm 3-1-1-86-14, p 11.2.

³² RKKKm 1-17-11509/10, p 7.

³³ RKKKm 1-17-11509/10, p 9.

³⁴ RKKKo 1-17-1629/44, p-d 33–34.

muule karistusseadustiku eriosas sätestatud kuriteokoosseisule.³⁵ Samas on oluline pidada silmas, et KrMS § 268 lg 1 kohaselt toimub kriminaalasja kohtulik arutamine süüdistatava suhtes ainult süüdistusakti järgi, kui samas paragrahvis ei ole sätestatud teisiti. KrMS § 268 lg 5 esimene lause näeb ette, et süüdistatavat süüdi tunnistades ei või kohus tugineda faktilistele asjaoludele, mis oluliselt erinevad süüdistuses või muudetud või täiendatud süüdistuses kirjeldatud tõendamiseseme asjaoludest.³⁶

Seega saavad isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks olla vaid süüdistuses kirjeldatud faktilised asjaolud, mis määravad ära kohtuliku arutamise piirid.³⁷

2.2.7. Määruskaebe tähtaja ennistamine ([1-17-4769/22](#), [1-17-4754/21](#) ja [1-17-4756/22](#))

Määrustes [1-17-4769/22](#), [1-17-4754/21](#) ja [1-17-4756/22](#) kordas kriminaalkolleegium oma 10. novembri 2017. a määruses nr [1-17-4745/16](#) väljendatud seisukohta määruskaebe tähtaja ennistamise kohta.

Kriminaalkolleegium rõhutas, et olukorras, kus eeluurimiskohtuniku vara arestimise määrust tutvustab uurimisasutuse ametnik, lasub tal nii nagu kohtulgi kohustus anda isikule õiget teavet edasikaebekorra kohta. Kui menetleja loob kahtlustatavale eksliku kujutluse kaebetähtaja kulgemise kohta, peab isikul pärast selle ekslikkuse ilmsikstulekut olema võimalus taotleda kaebetähtaja ennistamist. Seega saab menetlustähtaja ennistamist taotleda erandlikult ka määruskaebuses ringkonnakohtu läbi vaatamata jätmise määruse peale, sest sel juhul ilmneb kaebetähtaja arvutamise ekslikkus ringkonnakohtu põhjendustest.³⁸

Kriminaalkolleegium juhtis tähelepanu ka määruses nr [1-17-7210/11](#) esitatud seisukohale, mille kohaselt võivad menetleja (kohtu) eksimused kaebetähtaja kirjapanekul ja selgitamisel anda aluse kaebetähtaja ennistamiseks.³⁹ **Seejuures ei välista tähtaja ennistamise taotluse rahuldamist iseenesest ka asjaolu, et määruskaebuse esitas professionaalne jurist ehk advokaat, kui kohtu eksimus ei olnud ilmne ega kohe äratuntav.**⁴⁰

2.2.8. Kohtuotsuse tuginemine valdavas ulatuses isiku ütlustele, keda süüdistataval või kaitsjal ei olnud võimalik küsitleda. ([1-16-7179/127](#))

Lahendis [1-16-7179/127](#) rõhutas kriminaalkolleegium KrMS § 15 lg-s 3 sätestatud põhimõtet, mille kohaselt ei või kohtuotsus tugineda üksnes või valdavas ulatuses selle isiku ütlustele, keda süüdistataval ega kaitsjal ei olnud võimalik küsitleda. Tõend, millele kohtulahend KrMS § 15 lg 3 tähenduses „valdavas ulatuses“ tugineb, on selline, mis on kriminaalasja lahendamise seisukohalt määrava või otsustava tähendusega.

Kui avaldatud ütlusi kinnitavad muud tõendid, otsustatakse tõendi olulisuse üle muu tõendusmaterjali sisust lähtudes. **Mida rohkem on tunnistajate ütluste sisu toetavaid või kinnitavaid tõendeid ja mida olulisemad nad on, seda vähetõenäolisemalt tuleb tunnistaja ütlusi pidada otsustavaks tõendiks ehk tõendiks, millele kohtuotsus valdavalt tugineb.** Seega tuleb tõendi tähtsuse üle otsustamisel alati kaaluda muude kriminaalasjas kogutud tõendite sisu ja nende koostoimet tunnistaja ütlustega.⁴¹

³⁵ Vt RKKKo 3-1-1-54-16, p 24 koos viidetega.

³⁶ RKKKo 1-17-1629/44, p 33-34.

³⁷ RKKKo 1-17-1629/44, p 34.; vt ka RKKKo 1-15-10119/80, p 22.

³⁸ RKKKm 1-17-4769/22, p 12.

³⁹ RKKKm 1-17-4769/22, p 14; vt ka RKKKm 1-17-7210/11, p 9.2

⁴⁰ RKKKm 1-17-4769/22, p 14.

⁴¹ RKKKo 1-16-7179/127, p 13; vt ka RKKKo 3-1-1-89-12, p-d 19 ja 20.